

**การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
ที่ตอบสนองต่อชุมชนและสืบทอดบุคลากรทางพุทธศาสนา**

**EDUCATIONAL RESEARCH EDUCATIONAL MANAGEMENT
THE PARIYATTI DHAMMA SCHOOL DEPARTMENT OF GENERAL
EDUCATION RESPONDING TO THE COMMUNITY
AND INHERITING BUDDHIST PERSONNEL**

พระวิสิษฐ์ จิตวิสิฐ และคณะ *

Phra Wisit Thitavisittro and others

บทคัดย่อ

งานวิจัยการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ที่ตอบสนองต่อชุมชนและสืบทอดบุคลากรทางพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่สามารถจัดการศึกษาตอบสนองต่อชุมชนและพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขข้อจำกัดในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การศึกษานี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพถอดบทเรียนการดำเนินงานโรงเรียนปริยัติธรรม จำนวน 4 แห่ง ประกอบไปด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมบาลีสาธิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โรงเรียนปริยัติธรรมวัดทองมด ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ โรงเรียนปริยัติธรรมวัดหนองบัว ต.เจดีย์ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย และ โรงเรียนดอยสะเก็ดทุ่งสตาตร์ ต.เชิงดอย อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่แล้วมาวิเคราะห์ข้อมูลมีผลการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอน พบว่า มีการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บูรณาการหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับหลักสูตรทางพุทธศาสนา โดยให้นักเรียนมีการกระบวนกรปฏิบัติการจริงในชุมชน ใช้สื่อท้องถิ่นในการเรียนรู้ สร้างกระบวนกรมีส่วนร่วมด้วยชุมชนทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาและเป็นฐานระดมทรัพยากร

2. เป้าหมายของการจัดการศึกษา พบว่าโรงเรียนปริยัติธรรมทั้ง 4 แห่งมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี อยู่ในศีลคุณธรรม มากกว่าการแข่งขันทางวิชาการ เพราะนักเรียนที่เข้าบวชเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีปัญหาทางครอบครัว บางรูปไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ จึงทำให้มีการจัดการศึกษาตามลักษณะของเด็ก เน้นการสามารถช่วยตนเองและอยู่ในสังคม และพุทธศาสนาได้

* พระครูประวิตรวราภรณ์, พระมหาชัยวิชิต ชยาภินันโท, ธวัชชัย จันจุฬา อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

3. การระดมทุนและทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา พบว่า แต่ละโรงเรียนแต่ละแห่งต่างมีแนวทางการระดมทุนจากข้างนอกในลักษณะของการบริจาค จัดโครงการหรือกิจกรรมตามวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดผ้าป่าสามัคคีจากศิษย์เก่า นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนที่อยู่รอบบริเวณวัดยังมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนทุนและทรัพยากรทางการศึกษา เช่น สนับสนุนข้าปลา อาหาร ครูสอน เป็นต้น

4. ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญ พบว่า มี 4 ประการ กล่าวคือ (1) วิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อการจัดการศึกษา (2) งบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งนับได้ว่ายังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (3) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา (4) ครูและบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ปัจจัยทั้ง 4 ประการที่กล่าวนั้น ถือว่ามีส่วนสำคัญทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการศึกษา, พระปริยัติธรรม, การตอบสนอง, การสืบทอด, บุคลากรทางพุทธศาสนา

ABSTRACT

This educational research is about educational management model, Buddhist Scripture, General Education Department that responds to the community and inherits Buddhist personnel ,there are 2 objectives: (1) To study the educational management model of the Buddhist Scripture School, the general education department that can effectively manage education, respond to the community and Buddhism, and (2) To study the elimination conditions in providing education with students in the Buddhist Scripture School (Pariyatti Dhamma School)Department of General Education

This study is a qualitative research, removing 4 lessons of Prayat Sarnkhana School's operation, consisting of Phra Piyathit Dhamma School Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Prayatthamma School, Wat Kong Lom Subdistrict, Muang Haeng Subdistrict, Wiang Haeng District, Chiang Mai Province, Pariyattham School, Nong Bua Temple, Chedi Subdistrict, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province and Doi Saket Phadungsat School, Choeng Doi Subdistrict, Doi Saket District, Chiang Mai Province Research as follows

1. The teaching and learning model found that teaching and learning was organized by taking students as a center. Integration of the curriculum of the Ministry of Education together with the Buddhist curriculum by allowing students to have real operational processes in the community, use local media to learn create a process of participation with the community, both the wisdom and the resource mobilization base.

2. The goal of education management found that all 4 Buddhist schools have a goal to make students be good person in the moral precepts more than academic competition, because most of the students who are ordained are poor ,they have family problems some images cannot be

read and written. Therefore making education according to the characteristics of children that focus on being able to help themselves and be in society and Buddhism.

3. Funding and resources to manage education found that each school has different funding methods from outside in the form of donations Organize projects or activities according to Buddhist important dates such as organizing a summer novice ordination project. Arrange a rapport from alumni in addition, it was found that the communities around the temple area are also important in supporting scholarships and educational resources, such as supporting fish, food, teachers, etc.

4. The important factors that influence the efficiency of educational management in the ordinary department of Buddhist Scripture School found that there are 4 factors, namely (1) the vision of the administrators on educational management (2) budget for educational management which is still not enough to improve the quality of education (3) an environment that is conducive to educational management (4) teachers and individuals who are responsible for managing learning for students. Considered to be an important factor in the achievement of educational objectives.

Keywords: education management, phra pariyatti dhamma, response, succession, Buddhist personnel

บทนำ

การศึกษาพุทธศาสนาในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียตั้งแต่อาณาจักรสุวรรณภูมิ จนถึงสมัยสุโขทัยรัชการที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ได้ทรงวางหลักการศึกษาไว้ 3 ชั้น คือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ ชั้นปรีชาเป็นการศึกษาขั้นวินัยให้มีความรู้ เกิดความกระจำในคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชั้นการปฏิบัติ เป็นการเอาพระธรรมวินัยด้วยกาย วาจา และใจ มาฝึกปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นขั้นที่แสดงถึงผลของการปฏิบัติตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า¹

เมื่อปี พ.ศ. 2554 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้สำรวจจำนวนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั่วประเทศ พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 414 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 249 แห่ง (ต่ำกว่า 120 รูป) โรงเรียนขนาดกลาง 147 แห่ง (212 – 300 รูป) ขนาดใหญ่ 18 แห่ง (301 ขึ้น) รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 52,026 รูป

การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้น เป็นการจัดการศึกษาในระบบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อสนองนโยบายของรัฐในการพัฒนาศักยภาพคนทุกวัย² คือประชากรของชาติให้เป็นคนเก่ง ดีและมีความสุข และมี

¹ มาณพ พลไพรัตน์, หลักการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2535), หน้า 1-4.

² สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงาน การขออนุญาตจัดตั้งและขยายชั้นเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555), หน้า 1.

ทักษะในการดำรงชีวิตในสังคม ให้เป็นสุข พัฒนาภูมิความรู้ของพระภิกษุ-สามเณร ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีสภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นองค์กรหลักที่ควบคุม และส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง การบริหารโรงเรียนอยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ในแต่ละระดับได้ช่วยกันรับผิดชอบดูแล จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษารอบสอง ปี พ.ศ. 2551 ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 399 โรงเรียนที่ได้มาตรฐานผ่านการประเมินมีจำนวน 333 โรงเรียนไม่ได้มาตรฐานไม่ผ่านการประเมินมีจำนวน 66 โรงเรียน ด้านผู้เรียนที่ไม่ได้มาตรฐานมีดังนี้ (1) ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ (2) ความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร (3) ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (4) รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (5) ทักษะในการทำงานรักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และ (6) มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ด้านครู ที่ไม่ได้มาตรฐาน คือ (1) ความเพียงพอของครูและ (2) ความสามารถของครู ด้านผู้บริหารที่ไม่ได้มาตรฐาน คือ (1) การบริหารวิชาการโดยเฉพาะการมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น (3) สื่อการเรียนการสอน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ(4)การส่งเสริมกิจกรรมและการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ³

แม้ว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้รับความนิยมจากเด็กผู้ชายเข้ามาบวชเรียนหนังสือ เพื่อให้เข้าถึงโอกาสการศึกษาสูงสุด โดยเฉพาะเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ฐานะยากจน และมีปัญหาทางด้านครอบครัว เพราะประหยัดค่าใช้จ่ายในการเรียนทุกด้าน อีกนัยยะหนึ่งก็เพื่อตอบแทนพระคุณของบิดามารดา นอกจากนี้การบวชยังเป็นเกราะป้องกันหลายอย่างที่让孩子เยาวชนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขต่างๆ แต่ปัจจุบันกลับพบว่า จำนวนผู้เข้ามาบวชเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมลดลงเมื่อรัฐบาลได้ขยายโอกาสทางการศึกษาจากมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่งผลโดยตรงต่อประชากรสามเณรที่จะเข้ามาบวชเรียน จนบางโรงเรียนต้องปิดตัวลง ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่โรงเรียนปริยัติธรรมประสบปัญหาหลายประการ จากการศึกษาของ พระสมบุรณ์ วิลา⁴ วิจัยพบว่าการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ประสบปัญหาหลายประการที่สำคัญ คือ รูปแบบการจัดการศึกษาไม่เป็นไปตามระบบโรงเรียนที่ดี ส่วนใหญ่ จัดการศึกษาตามอัตภาพ แนวทางการดำเนินงานไม่ชัดเจน โรงเรียนขาดความพร้อมในด้านต่างๆ เช่น ด้านงบประมาณ อาคารสถานที่บุคลากร สื่อ อุปกรณ์การเรียน การสอนเกี่ยวกับหลักสูตร พระสาย แวงคำ⁵ วิจัยพบว่าปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีปัญหา คือ แผนงานที่วางไว้ขาดงบประมาณและคนรับผิดชอบโดยตรง ขาดการติดตามและประเมินผลงานตามแผนงานวิชาการที่วางไว้ ขาดการประชุมเกี่ยวกับการจัดทำแผนงานวิชา การอย่างสม่ำเสมอ รูปแบบการจัดการศึกษา ไม่เป็นไปตามระบบโรงเรียนที่ดี ส่วนใหญ่จัดการศึกษาตามอัตภาพ

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและ การจัดการ การศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2550), หน้า 4-5.

⁴ พระสมบุรณ์ วิลา, ปัญหาการปฏิบัติงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จังหวัดนครพนม, ค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544).

⁵ พระสาย แวงคำ, ปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 9 , วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544).

แนวทางการดำเนินงานไม่ชัดเจน โรงเรียนขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ อาคารสถานที่ บุคลากร สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตร

สภาพปัญหาต่างๆ นั้นส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาบุคลากรทางศาสนาและพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติ ประกอบกับการเปิดโอกาสทางการศึกษาของรัฐบาลทำให้เด็กเข้ามาบวชเรียนน้อยลง สภาพปัญหาดังกล่าวผู้บริหารฝ่ายสงฆ์ก็พยายามแก้ไขปัญหามาต่อเนื่อง

เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2555 คณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้จัดประชุมกลั่นกรองร่างประกาศคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยมีสมเด็จพระวันรัต กรรมการมหาเถรสมาคม (มส.) ในฐานะคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นประธาน ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ที่ประชุมได้ผ่านความเห็นชอบและประกาศใช้ ประกาศคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2555 จำนวน 6 ฉบับ ประกอบด้วย 1. ประกาศคณะกรรมการฯ ว่าด้วยกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 2. ประกาศคณะกรรมการฯ ว่าด้วยพนักงานศาสนการ ด้านการศึกษา 3. ประกาศคณะกรรมการฯ ว่าด้วยขนาดของโรงเรียน กรอบอัตรากำลังพนักงานศาสนการ ด้านการศึกษา 4. ประกาศคณะกรรมการฯ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 5. คณะกรรมการ การบริหารหลักสูตรและงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และ 6. ประกาศคณะกรรมการฯ ว่าด้วยระบบการประกันคุณภาพการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

หากจะว่าไปแล้วการประชุมครั้งนี้ สะท้อนวิกฤติโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศกำลังเผชิญอยู่ เป็นเหมือนการยกเครื่องปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เรื้อรังมานาน และมีปัญหาหลายด้านดังที่กล่าวไว้เบื้องต้น เป็นมาตรการชัดเจนว่าหากโรงเรียนพระปริยัติธรรมไม่มีการพัฒนาระบบการศึกษาแล้ว ก็จำเป็นต้องปิดโรงเรียนเพื่อประหยัดงบประมาณ

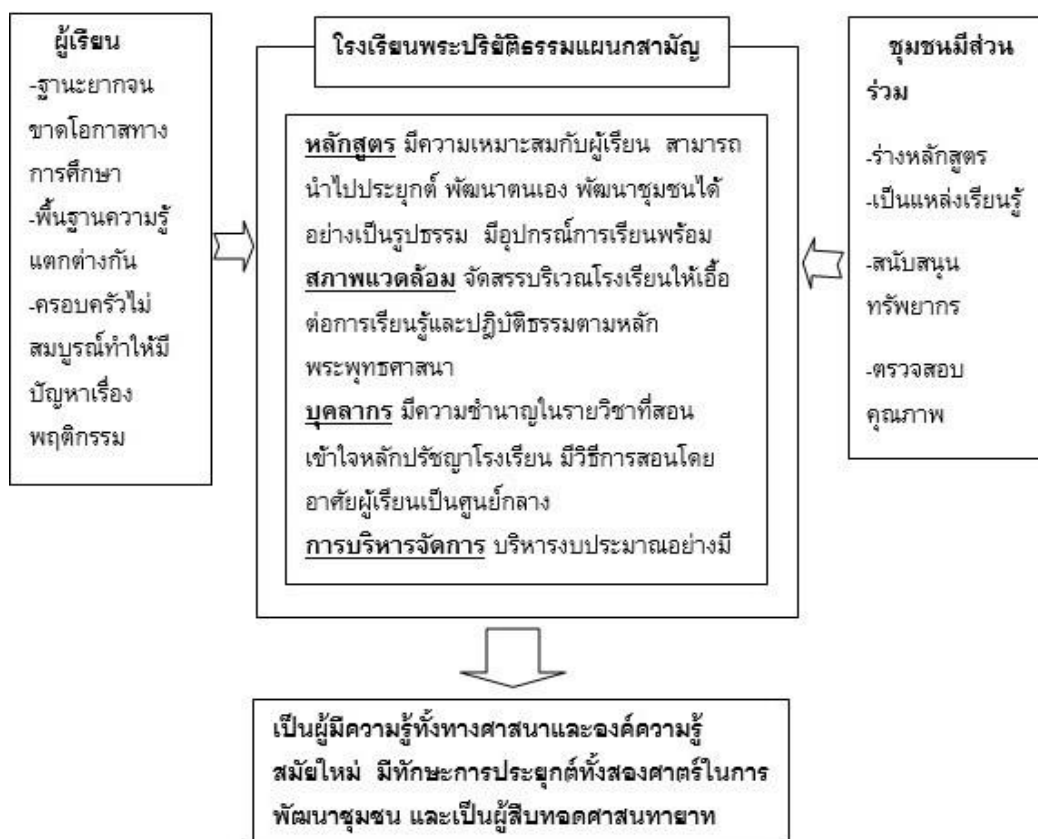
สอดคล้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนศึกษาที่รับผิดชอบงานด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้สรุปสภาพปัญหาโรงเรียนพระปริยัติธรรมว่า ขาดทิศทางการพัฒนาที่มีความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารจัดการ ขาดการจัดการศึกษาที่ดีและเหมาะสมต่อการสร้างศาสนทายาทเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขาดยุทธศาสตร์การพัฒหน้าที่เด่นชัด ขาดการสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

จากวิกฤติปัญหาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ก็พบว่ามีโรงเรียนพระปริยัติธรรมหลายแห่งจัดการเรียนการสอนที่ได้คุณภาพ สามารถผลิตบุคลากรให้กับทางพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ มีกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทในชุมชน ไม่เพียงเน้นการเรียนจบเพื่อไปเรียนต่อหรือทำงานในระบบ แต่เน้นให้ผู้เรียนสามารถอยู่ในชุมชน เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำคณะสงฆ์ในชุมชน โดยโรงเรียนเหล่านี้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและสามารถจัดการศึกษาช่วยเหลือเด็กและเยาวชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่ตอบสนองชุมชนและพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สามารถจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อชุมชนและพัฒนาบุคลากรทางพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสถาบันการศึกษาของสงฆ์ให้สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ปัจจุบันและเป็นองค์กรที่สามารถรองรับเด็กและเยาวชนที่จะเข้ามาบวชเรียนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่สามารถจัดการศึกษาตอบสนองต่อชุมชนและพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขข้อจำกัดในการจัดการศึกษาให้กับสามเณรนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมและแนวทางการพัฒนาให้โรงเรียนปริยัติธรรมให้มีประสิทธิภาพตอบสนองต่อชุมชนและพุทธศาสนา

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เพื่อให้เห็นประสิทธิภาพในการดำเนินงานของการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อพุทธศาสนาและชุมชน พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนการดำเนินงานของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจำนวน 4 แห่ง (best practice) ซึ่งศึกษาความสำเร็จในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ศึกษาหลักสูตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมประเพณีชุมชน โดยมีสัดส่วนทั้งหลักสูตรมาตรฐานตามกระทรวงศึกษาธิการ และหลักสูตรท้องถิ่น

ที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ประกอบด้วยภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และวิชาเลือกเสรีที่นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจของตนเอง โดยหลักสูตรต้องตอบสนองต่อเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา

2. ด้านการบริหารจัดการ ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียน เช่น การระดมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษาและเกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาบุคลากร การบริหารงบประมาณ การมีส่วนร่วมกับบุคลากรและชุมชนในการจัดการศึกษา

3. ด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอน ศึกษาถึงการสร้างบรรยากาศในการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สร้างเงื่อนไขให้นักเรียนแสวงหาความรู้ตลอดเวลา จัดพื้นที่ และมีอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

4. ด้านบุคลากรและผู้สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน ศึกษาถึงบทบาทของครูอาจารย์ที่ทำหน้าที่ เช่น ความเอาใจใส่นักเรียน จบสายตรงตามสาขาวิชาที่ตนเองได้เรียนมา นอกจากนี้ยังสืบค้นในเรื่องการเข้าใจปรัชญาและเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อครูที่เข้ามาสอน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการศึกษารุ่นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นที่ 1 การถอดองค์ความรู้ คือกระบวนการสกัดความรู้จากโรงเรียนปริยัติธรรมที่มีประสิทธิผลต่อการตอบสนองต่อชุมชนและพุทธศาสนา ศึกษาถึงเงื่อนไข ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความล้มเหลว โดยมีเทคนิคการถอดบทเรียน 3 อย่างได้แก่ การสรุปบทเรียน AAR (After Action Review) การติดตามประเมินผลลัพธ์ ยุทธศาสตร์ และการดำเนินงาน (Outcome Mapping) และการประเมินเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) โดยมีเครื่องมือหลักในการศึกษา ดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ถึงแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียน รูปแบบการเรียนการสอน เทคนิควิธีการ กระบวนส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชน การประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการเรียนการสอน การประเมินตรวจสอบคุณภาพของนักเรียน การวิเคราะห์และการได้มาของหลักสูตรของโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายหลัก 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ชาวบ้านในชุมชน ครูผู้สอน และนักเรียน

การสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมสังเกตรูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน กระบวนการพัฒนานักเรียนด้วยกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อยืนยันกับข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล

การจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แลกเปลี่ยนและเสนอแนวทางการพัฒนาของโรงเรียนในอนาคต ตลอดจนสะท้อนปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัดของการจัดการศึกษาในลักษณะนี้

ขั้นที่ 2 การนำผลการศึกษาไปทดลองปฏิบัติ เมื่อผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาโรงเรียนต้นแบบแล้ว จะมีการนำผลการศึกษาไปทดลองปฏิบัติในกลุ่มโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเขต 10 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 แห่ง โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อขยายผลในกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องจำนวน 1 ครั้ง โดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน พัฒนากลไกการหนุนเสริมจากโรงเรียนต้นแบบ โดยในการจัดการประชุมครั้งนี้ผู้วิจัยจะจัดทำคู่มือสำหรับการดำเนินงานที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงแจกสำหรับผู้เข้าร่วมประชุม

ขั้นที่ 3 การติดตามประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนปริยัติธรรมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวน 5 แห่ง โดยจะมีการติดตามภายหลังจากที่โรงเรียนเข้าร่วมประชุมกับผู้วิจัยผ่านไปแล้ว 3 เดือน เพื่อให้เห็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน การเรียนการสอน การพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เหมาะสม จากแบบเดิม โดยผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือการติดตามประเมินผลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คนในชุมชน และเวทีระดมความคิดจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างครอบคลุมแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลดังกล่าวไปวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ จำแนก แยกแยะข้อมูล โดยนำแนวคิดทฤษฎีทางสังคมมาร่วมวิเคราะห์และอภิปรายผลจากการศึกษาดังกล่าว

ผลการศึกษา

1. รูปแบบการจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อชุมชนและพุทธศาสนา

1.1 ผู้เรียน /นักเรียน จากการศึกษาค้นคว้าเด็กที่เข้าเรียนในโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา คือ กลุ่มเด็กที่ยังขาดโอกาสในการเข้าศึกษาตามระบบปกติทั่วไป จัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนี้

1.1.1 เด็กที่มีฐานะยากจน เช่น มีรายได้ต่อครอบครัวต่ำ มีอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นแรงงานในภาคเกษตร เป็นต้น

1.1.2 ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่หย่าร้าง ในกลุ่มนี้จะเป็นเด็กที่มีปัญหาเป็นด้านครอบครัว

1.1.3 เด็กขาดทะเบียนราษฎร เป็นกลุ่มที่ไม่มีการแจ้งเกิดในประเทศไทย หรือเกิดความขัดข้องอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างการทำข้อมูลของทางราชการ ซึ่งในกลุ่มนี้ไม่สามารถที่จะเข้าไปเรียนตามระบบปกติทั่วไปเพราะไม่มีหลักฐานแสดงในการเป็นคนไทย

สรุป สามเณรที่บวชเข้ามาเรียนในโรงเรียนปริยัติธรรมนั้น ต่างก็มีความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่ได้กล่าวมา การบวชเรียนเป็นโอกาสที่จะทำให้เด็กได้ศึกษาเล่าเรียนเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป การบวชเรียนถือว่าการทดแทนพระคุณของพ่อแม่อีกด้วย โรงเรียนปริยัติธรรมจึงถูกมองจากคนบางกลุ่มว่าเป็นโรงเรียนสงเคราะห์และทำให้บางคนไม่อยากจะเข้ามาเรียนเพราะไม่อยากให้คนอื่นมองว่าตนเองเป็นคนมีปัญหา แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้ พบว่า มีนักเรียนบางส่วนที่ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่กล่าวมา แต่เข้ามาบวชเรียนด้วยความศรัทธาและความชอบที่อยากจะเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม แต่ทั้งนี้ก็ถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับเด็กนักเรียนทั่วไป

2. การบริหารจัดการ จากการศึกษาของของผู้วิจัยในโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง พบว่าการบริหารจัดการนั้นมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและพื้นฐานของผู้บริหารแต่ละคน สามารถสรุปได้เป็น 3 แนวทางดังนี้

2.1 การบริหารจัดการเชิงเดี่ยว ในกลุ่มผู้บริหารลักษณะนี้จะมีอำนาจตัดสินใจสูงสุด พบว่าจุดแข็ง คือ การบริหารจัดการสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว แก้ไขปัญหาได้ทันเวลาที่ แต่ทั้งนี้ก็พบว่ามีจุดอ่อน คือ ในการมีส่วนร่วมจากผู้ใต้บังคับบัญชาแท้จริง ทำให้ขาดความเป็นเจ้าของ การบริหารจัดการแบบนี้เหมาะสำหรับผู้บริหารที่มีความรู้รอบด้านและเข้าใจรากเหง้าของปัญหาแท้จริง

2.2 การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการบริหารจัดการแบบนี้ให้ความสำคัญกับผู้ที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ แล้วค่อยตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการเรื่องนั้นบรรลุวัตถุประสงค์มีเทคนิคแตกต่างกันไปตามความถนัดของผู้บริหารแต่ละท่าน เช่น การให้รางวัลหรือยกย่องชมเชยกับคนที่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม หากประมวลแล้วสามารถสรุปกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

2.2.1 ขั้นร่วมคิดในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนหรือการจัดกิจกรรม คือ มีการประชุมเพื่อหารือแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อระดมความคิด ในการตัดสินใจ จากฝ่ายที่เกี่ยวข้องทุกคน

2.2.2 ขั้นร่วมดำเนินการ คือ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานของแต่ละฝ่ายออกไปอย่างชัดเจน ตามความถนัด เพื่อให้งานออกมาดีและบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม

2.2.3 ร่วมรับผลทั้งด้านดีและไม่ดี นั้นหมายความว่าทุกคนที่มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นเมื่อร่วมตามกระบวนการทั้งหมดอย่างเต็มความสามารถแล้ว แม้ว่าผลจะออกมาทางบวก คือประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือทางลบคือเผชิญปัญหาจนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ทุกคนจะต้องรับรู้และไม่มีใครที่เป็นพระเอกแต่เพียงผู้เดียว หรือตกเป็นจำเลยในแต่ละครั้ง

3. เงื่อนไขข้อจำกัดในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงเงื่อนไขข้อจำกัดในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ทำให้เกิดการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเงื่อนไขข้อจำกัดดังนี้

3.1 งบประมาณในการจัดการศึกษา เนื่องจากงบประมาณนั้นไม่เพียงพอต่อการนำมาบริหารจัดการโรงเรียน โดยเฉพาะค่าตอบแทนครูผู้สอน ที่ต้องนำงบประมาณที่สนับสนุนรายหัวนักเรียนมาใช้เป็นค่าตอบแทนครูผู้สอน ที่เหลือก็จะใช้ค่าอาหารเพล ค่าน้ำค่าไฟ ค่าอุปกรณ์การเรียน เป็นต้น

3.2 สิ่งแวดล้อมและบริบทรอบๆ โรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาของนักเรียน จากการศึกษพบว่า สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่นั่นช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้มากขึ้น และเอื้อให้เกิดความสนใจในการศึกษา โดยโรงเรียนแต่ละแห่งก็ให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศให้น่าอยู่ เงียบสงบ เหมาะกับการอ่านหนังสือ หรือการทำงานทางวิชาการ

3.3 หลักสูตรการเรียนรู้ แม้ว่าจะมีหลักสูตรสำเร็จรูปจากส่วนกลางที่กำหนดรายวิชาชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนก็ต้องมีการปรับประยุกต์หลักสูตรให้เหมาะกับนักเรียน เพราะถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ตลอดถึงหลักสูตรเสริมต่างๆ จะต้องมีความสอดคล้องทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้จริง

3.4 การมีส่วนร่วมรอบชุมชน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ เพราะโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นโรงเรียนของชุมชน และใช้ทรัพยากรชุมชน ดังนั้นการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการศึกษาได้ จะต้องไม่ลืมนานชุมชนที่อยู่รอบโรงเรียน เพราะเมื่อนักเรียนจบไปแล้วจะอยู่ในสังคมและทำประโยชน์ต่อชุมชนได้

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แบ่งกลุ่มออกเป็น 14 กลุ่ม ในการดูแล มีโรงเรียนขนาดเล็ก นักเรียนต่ำกว่า 120 รูป จำนวน 215 โรง โรงเรียนขนาดกลาง มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121-300 รูป จำนวน 159 โรง และโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 ขึ้นไป จำนวน 27 โรง ได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณเป็นไปตามจำนวนนักเรียนหรือรายหัว นักเรียน และเงินงบประมาณแบ่งเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ (1) งบบุคลากร (2) งบดำเนินการ และ (3) งบลงทุนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า เงินงบประมาณที่ไม่เพียงพอเป็นการจัดสรรตามรายหัว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพราะโรงเรียนที่จำนวนนักเรียนน้อยก็จะได้รับจัดสรรน้อยไปด้วย ด้านบุคลากรครูมีการเข้าออกบ่อยครั้ง การสอนไม่ต่อเนื่อง ครูสอนไม่ตรงวุฒิที่จบการศึกษามา การวัดผลประเมินผลไม่ได้มาตรฐาน ตัว นักเรียนมีพื้นฐานทางการศึกษาที่แตกต่างกัน สื่อการเรียนการสอนไม่ได้รับการพัฒนาเนื่องจาก งบประมาณไม่เพียงพอ ห้องสมุดมีจำนวนหนังสือที่น้อยกว่ามากเฉลี่ยประมาณ 500 เล่มเป็นส่วน ใหญ่ ห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษาไม่มี แหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอ การไปทัศนศึกษาก็น้อยเพราะต้องนำเงินไปใช้จ่ายในส่วนอื่นที่งบประมาณไม่พอ ส่งผลให้การประเมินผล การเรียนการสอนของสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพทางการศึกษาหรือสมศ. ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รอบที่ 1 แตกต่างมากที่สุด มีโรงเรียนที่ผ่านการประเมิน เพียงร้อยละ 6.69 ส่วนรอบที่ 2 ได้รับการรับรองมาตรฐานเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 54 เท่านั้น ดังนั้นการได้รับ การจัดสรรเงินงบประมาณจึงมีความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพราะเป็นการจ่ายตามรายหัวของนักเรียนแต่ละปีจำนวนสามเณรเพิ่มขึ้นในระดับที่ต่างใน ขณะเดียวกันจำนวนเงินงบประมาณมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ภาพรวมจำนวนนักเรียนและจำนวนเงินอุดหนุนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การบริหารจัดการในองค์กรไม่ได้มาตรฐาน ทั้งงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการ งานบุคคล รวมไปถึงงานบริหารงานทั่วไป เนื่องจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นรูปแบบการสงเคราะห์กุลบุตรที่ขาดโอกาสทางการศึกษา และเก็บตกเด็กที่มี ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาครอบครัวพ่อแม่หย่าร้าง ปัญหาความยากจน ปัญหาเด็กขาดความเอาใจใส่ ในการเรียน เป็นต้น ทำให้ผู้จัดการศึกษาที่เป็นเจ้าอาวาสรับอาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เริ่มแรกก็เป็นการลองผิดลองถูก ถ้าเปลี่ยนเจ้าอาวาสรูปใหม่จะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนทันที ในกรณีเจ้าอาวาสท่านไม่ได้เน้นการศึกษารูปแบบนี้ ผู้อำนวยการไม่มีอำนาจการบริหาร อำนาจการ บริหารอยู่ที่ผู้รับใบอนุญาตหรือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้จัดการโดยตำแหน่ง ต้นสังกัดเองที่ดูแลการจัด การศึกษาไม่ได้จบสายตรงทางการศึกษา จึงเข้ามาลองผิดลองถูกเหมือนกัน บางครั้งจึงทำให้การจัดการศึกษาหลงทิศทาง บางโรงเรียนถึงขนาดมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์แต่กลับลืมปรัชญา ของโรงเรียนที่เกี่ยวกับธรรมวินัยบาลีที่จะสืบทอด ศาสนทายาท

เมื่อการบริหารวิชาการ งานบุคคล การบริหารงานทั่วไปไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก็ส่งผลต่อคุณภาพทางการศึกษา รวมไปถึง ผลกระทบต่อเงินงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาล เนื่องจากผลการสอบทั้ง เอเน็ต (ANET) โอเน็ต (ONET) การรับรอง มาตรฐานทางการศึกษาดังที่กล่าวแล้ว ไม่ได้ทำให้การศึกษาเด่นชัดปรัชญาการศึกษาของตนเอง การของงบประมาณหรือการเรียกร้องสิทธิก็เป็นไปได้ยาก

เช่นกัน ปัจจุบันแม้จะอยู่ภายใต้มหาเถรสมาคม แล้วก็ตาม แต่รูปแบบการบริหารที่ยังคงเดิมอยู่เพียงแต่ นโยบายให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต้องเรียนวิชาเน้นอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น วิชาภาษาบาลี เรื่องความแก่ทุกข์ เป็นต้น

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารทรัพยากรการเงินสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา จากการผลการวิจัยยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารทรัพยากรการเงินคือ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายอำนาจการบริหาร และความมีอิสระ

รูปแบบการบริหารทรัพยากรการเงินที่เหมาะสม จะต้องผสมผสานระหว่างภาวะผู้นำ ของผู้บริหาร สถานศึกษาเด่นที่สุด กับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ ด้อยที่สุดเพื่อมาเสริมสร้างการบริหารทรัพยากรการเงิน ได้อย่างเหมาะสม เพราะโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีลักษณะเฉพาะพิเศษเป็นรูปแบบ โรงเรียนสงเคราะห์แบบอยู่ประจำสถานศึกษาจึงต้องแสดงทักษะความรู้ความสามารถในการบริหารทรัพยากร การเงินและทำงานเชิงรุก ในการจัดเตรียมวิธีระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ และชุมชนจะต้องเข้ามาร่วมกับ โรงเรียนในรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาพัฒนาโรงเรียน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาโรงเรียนเป็นไปอย่างยั่งยืน กรณีการระดมทุน เช่น การทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษาชุมชนถือเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญที่สุด และถือเป็น วิธีการระดมทุน ที่นิยมที่สุด รองลงมา คือได้รับการอุปถัมภ์ทุนการศึกษาจากผู้มีจิตศรัทธาคือประชาชน สุดท้ายคือการ ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน เป็นต้น

การมีส่วนร่วมไม่ใช่เฉพาะด้านทรัพยากรการเงินอย่างเดียว ชุมชนยังสามารถเข้าไปให้ความรู้ในวิชา ที่ขาด แคลน และร่วมพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ร่วมไปถึงกำลังทางสติปัญญา โรงเรียนขนาดกลาง การนำรูปแบบการบริหารทรัพยากรการเงินโดยมีผู้นำการศึกษากับการมี ส่วนร่วมกับ ชุมชนมาผสมผสานร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่การที่ให้ ชุมชนเข้ามามีกำหนด บทบาทการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดภาพบ้านวัดโรงเรียนประสานสามัคคี ร่วมกัน บริหารโรงเรียนเป็นการ สร้างศาสนทายาทให้ดำรงพระพุทธศาสนา ทำให้วัดไม่ขาดพระภิกษุในการ จำพรรษา เป็นผู้นำในการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ชุมชนจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมทั้งพลังสติปัญญาและ กำลังทรัพย์ โรงเรียนขนาดใหญ่ การนำ รูปแบบไปใช้จะมีประโยชน์เพราะเป็นการสร้างให้ชุมชนรู้สึก เป็นเจ้าของโรงเรียนจึงให้การอุปถัมภ์และให้ คำแนะนำสนับสนุนทั้งปัจจัยส่วนตัวพร้อมชักชวนให้ผู้ มีจิตศรัทธาเข้ามาร่วมอุปถัมภ์ประชาสัมพันธให้คน ทั่วไป

การจัดการศึกษาของ โรงเรียนซึ่งมีอัตลักษณ์เน้นการสร้างศาสนทายาท จะนำไปสู่ความยั่งยืนและ เป็นโรงเรียนทางเลือก ของคนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิเคราะห์ความเป็นธรรมของค่าใช้จ่ายรายหัวของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่สะท้อนเงินงบประมาณ ที่รัฐบาลจัดสรรให้กับโรงเรียนลักษณะสงเคราะห์และ โรงเรียนที่เน้น การสร้างศาสนทายาทอีกรูปแบบหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

มานพ พลไพรินทร์. หลักการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2535.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการปฏิบัติงาน การขออนุญาตจัดตั้งและขยายชั้นเรียน
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ, 2555.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและ การจัดการ
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2550.

พระสมบุรณ์ วิลา. ปัญหาการปฏิบัติงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ จังหวัดนครพนม,
ค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2544.

พระสาย แวงคำ. ปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 9.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.